

Jak na realizaci participativního semináře ve škole?

V NaZemi v posledních letech experimentujeme s formáty participativního vzdělávání, zvláště s metodou Open space. Přejeme si své zkušenosti zachytit tak, aby mohly sloužit jako inspirace i metodická podpora pro vzdělávající i studující. K tomu slouží tento „metodicko-reflexivní“ záznam, který prostřednictvím práce s tématem klimatických změn ilustruje možnou cestu, jak organizovat participativní semináře (nejen) na základních a středních školách.

Co je Open space

Open space je demokratickou a participativní diskuzní metodou, skrze kterou skupina zkoumá předem zvolené téma či problém, který je pro ni živý (chce o něm diskutovat). Cílem semináře je prodiskutovat v malých skupinkách témata a problémy, jež přinášejí sami účastníci a samy účastnice, a to z nejrůznějších a často osobních úhlů pohledu.

Formát Open space stírá ostré rozdělení mezi těmi, kdo se učí, a těmi, a kdo vyučují; je spíše společným zkoumáním a diskuzí bez pevně stanovených expertních rolí. Jedinou určenou rolí je role facilitujících (průvodců a průvodkyň diskuzí) – pomáhají skupinu provádět seminářem, řídí se zájmy a potřebami studujících a napomáhají tomu, aby se proces ubíral směrem, který je smysluplný pro všechny zúčastněné.

4 pravidla a 1 zákon pro realizaci Open space

Participativní formáty vzdělávání jsou plné překvapení a často těžko předvídatelné. Otevírají se kreativě a zájmům studujících. Tato pravidla tak ošetřují, pojmenovávají a normalizují tuto nejistotu.

- **Kdokoliv přijde, je ten správný či ta správná** (není důležité, jestli je na jedné diskuzi 10 lidí a na druhé pouze 3 nebo zda přijdou lidé bez hlubší znalosti tématu)
- **Cokoli se stane, je to, co se stát má** (není důležité, jestli nám přijde diskuze chytrá, hloupá, směšná, nebo trapná, ale jestli přináší to, co potřebujeme)
- **Začne se ve správný čas** (je na diskuzní skupině, kdy se do tématu plně ponoří)
- **Když se skončí, tak je konec** (může se začít později a skončit dříve, když cítíme, že myšlenky jsou již vyčerpané; diskuze je v režii diskuzní skupinky)
- **Zákon dvou nohou = kdykoliv se neučíš nebo nemáš co sdělit, můžeš jít do jiné skupiny**

Jak poznat, jestli je tato metoda vhodná pro váš záměr?

Do této metody se pusťte, pokud si přejete:

- prohloubit porozumění tématu, které je pro studující živé (změna klimatu, genderové otázky, sociální problémy, otázky vzhledu a image aj.)
- podpořit dialog a společné porozumění mezi studujícími
- bavit se spolu o postojích a názorech
- zmocňovat studující ve vedení vlastního učení
- věnovat tématu více času (alespoň 3 hodiny)

Zvažte, jestli tuto metodu realizovat, pokud:

- chcete studujícím pouze zprostředkovat informace a prohloubit expertní znalosti o tématu
- vás nezajímá, co si studující myslí, ale co si pamatují
- jste se sebou nebo s ostatními netrpěliví a chcete dosáhnout jasně měřitelných výsledků
- máte méně zkušeností s vedením diskuzí (tehdy poproste kolegy nebo kolegyně o pomoc s realizací nebo nám napište)

Metodický postup pro realizaci Open space

Dále navržený metodický postup kombinuje metodu Open space s dalšími participativními technikami a principy. Navrhovaný postup vzešel z reflexe naší vlastní práce na školách (proto volíme jako ilustrativní téma změny klimatu). Pozor, navrhovaný způsob práce rozhodně není jediným možným způsobem, jak realizovat participativní formáty vzdělávání.

U jednotlivých aktivit navrhujeme nejkratší doporučený čas. Podle vlastních možností je pak možné čas přidávat a spolu s ním i další diskuzní bloky, čas strávený společnou evokací či reflexí. Minimální dobu odhadujeme na tři hodiny čistého času. Osobně ale doporučujeme delší čas na realizaci semináře a také dostatek času na pauzy v průběhu.

Přejeme při čtení otevřenou mysl a pozornost k vnímání dalších možných cest.

Otevírání (20+ minut)

Začněte společným přivítáním a usazením

Otevřete společné setkání otázkou např. „*Jaké jste měli ráno?*“ „*Jak se teď máte?*“, a to sdílením v kruhu nebo diskuzí ve dvojicích (tak, aby promluvil každý).

Představte Open space a plánovanou podobu setkání

Představte metodu, její principy, zákon i zvolený problém, kterému se budete věnovat (někdy pomáhá problém formulovat do otázky). Pro představení Open Space se můžete inspirovat naším popisem výše. Pojmenujte účel setkání a množství plánovaného času, např. „*Cílem dnešního dopoledne je vytvořit prostor pro společnou diskuzi o tématech, která vás v souvislosti se změnou klimatu nejvíce zajímají.*“

Evokace (30+ minut)

Probud' myšlenky, pocity, postoje

Smyslem evokace je postupně vstoupit do předkládaného problému a zjistit, co už studující o tématu vědí, co si s ním spojují, jak se k němu vztahují. Navrhujeme několik možných cest, jak tuto část uchopit:

- volné sdílení myšlenek a asociací, které studující k problému napadají
- společné ohlédnutí za prací, pokud již skupina s tématem pracovala (umělecká tvorba, eseje, experimenty aj.)
- zhlédnutí krátkého videa k otevření tématu a navázání otázkami typu „*Nad čím po zhlédnutí videa přemýšlíte?*“
- aktivita *Pólovačka*, při které studující zaujímají pozice k problémovým otázkám. Čtete následující tvrzení a vyzvěte účastníky a účastnice: „*Postavte se na stranu místnosti podle toho, zda s tvrzením souhlasíte, nebo nesouhlasíte.*“

Po zaujmutí pozic nechte zaznít z každé strany několik důvodů, proč studující stojí tam, kde stojí. K tématu změny klimatu lze použít následující výroky:

- „Klimatickou změnu způsobují lidé.“
- „Lidská společnost se dokáže přizpůsobit zvýšení globální teploty.“
- „Vývoj zelených technologií dokáže vyřešit klimatickou krizi.“
- „Státy, které produkují více CO₂, by měly platit za škody způsobené klimatickou změnou státům, které produkují méně CO₂.“
- „Řešení klimatické krize lze dosáhnout v rámci kapitalismu (současného globálního ekonomického modelu).“

Tvorba otázek (20+ minut)

Formulujte otázky ke zkoumání

Vyzvěte studující, ať na papír napíší otázky, které chtějí zkoumat společně s ostatními. Vedle otázky napíší i jméno toho, kdo ji přináší. Formulování otázek lze provádět ve dvojicích nebo ve skupinách. Poté postupně všichni představí ostatním otázku, kterou přináší. Podle podobnosti můžeme některé otázky „spojit“.

Jako facilitující pomáháme konkretizovat příliš obecné otázky nebo nejasná slovní spojení (např. oteplování, vymírání živočichů). Uzavřené otázky přetváříme do otevřených. Příklady otázek formulovaných studujícími:

- „Měly by všechny státy řešit změny klimatu stejným dílem?“
- „Jak řešit přelidnění?“
- „Jaké jsou základní věci, které lze se změnou klimatu dělat?“

Studující mohou formulovat i prosbu směrem k ostatním.

- „Chci vás poprosit o sesbírání nápadů na nový projekt.“
- „Potřebovala bych se s vámi pobavit nad tím, jaké vám přijdou současné kroky vlády.“

Vyberte otázky, kterým se věnovat

Pokud víte, že se vám nepodaří projít všechna témata, můžete nechat o konečném výběru hlasovat (například preferenčním hlasováním, kdy každý účastník nebo každá účastnice mohou použít 3 hlasy a libovolně je rozdělit mezi jednotlivé otázky podle svého zájmu). Výsledkem hlasování jsou vybraná témata s největší preferencí k diskusi, která poté rozdělíte do dílčích bloků. Můžete paralelně diskutovat o více tématech (podle velikosti a zájmu skupiny).

Diskuze ve skupinách (45+ minut)

Začněte, facilitujte, zapisujte

Pro každou diskusi najdete klidné a příjemné místo. Ohraničte začátek a konec času, kdy se znovu potkáte ve velké skupině.

Každá diskuze je facilitována a zapisovaná samotnými účastníky a účastnicemi. Kvalitu diskuze můžete podpořit přípravou facilitujících předem nebo ohraničením podoby diskuze, např. „Když začnete, tak první promluví nositel či nositelka otázky, poté promluví ostatní.“ Zápis z diskuze poté vylepte ve společné místnosti.

Uzavírání (40+ minut)

Sdílejte výstupy z dílčích diskuzí

Po jednotlivých blocích najdete čas na společné sdílení toho, co vám přišlo v diskusi podstatné a obohacující. Můžete dát čas každé skupině zvlášť, ať představí hlavní myšlenky, či můžete udělat galerii jednotlivých výstupů z diskuzí, mezi kterými budou účastníci a účastnice procházet (u každého flipu je pak předem zvolený komentátor nebo komentátorka, je možné se doptávat na obsah diskuze).

Reflektujte, co pro vás Open space znamenal

Podle uvážení zvolte otázku ke společné reflexi. Můžete zvolit obecné otázky, např. „S čím z dnešního setkání odcházíte?“, „Jaký pro vás byl dnešní Open space?“ Nasbíranou moudrost z Open space můžete také namířit směrem k tématu „Co důležitého teď víte o tématech a problémech, o kterých byla řeč?“, směrem ke skupině „Co teď víte o sobě i o ostatních?“, směrem k budoucímu studiu a práci „Co vám dnešního setkání vyplývá? Jak navrhujete pokračovat dál? Kam nás diskuze zavedly?“

Naše další myšlenky a komentáře

Open space není didaktickou metodou, která slouží výhradně pedagogům.

Vyučující se v této metodě nedostane „tam, kam potřebuje“. Obsah vzdělávání zde vychází z chuti a záměrů diskutujících. Jsou to diskutující, co volí problémy ke zkoumání. Facilitace metody nabízí prostor pro dialogické vzdělávání. Skrze otevřený formát se dostávají do prostoru témata, která jsou pro studenty a studentky živá.

Nepřinášíme témata, ale problémy ke zkoumání.

Pokud chceme zkoumat např. problematiku změn klimatu, nastolujeme klimatické změny jako problém ke zkoumání, nikoli jako téma. Jak v tomto případě chápeme rozdíl mezi tématem a problémem ke zkoumání?

- **Téma volí vyučující.** Je učební látkou. „Dnes se budeme bavit o vačnatcích. Co o nich víte?“ nebo „Hodně nás v poslední době trápí klimatická změna. Co vás ke klimatické změně napadá?“ To, co se pak ve škole odehrává, je snaha nastolená témata dostat do hlavy, vstřebat informace. Tato témata ale často nenavazují na přímou zkušenost a život studujících.
- **Problémy nabízejí vyučující k diskuzi.** Z tématu vytvářejí problém tím, že jej zasazují do zkušenosti a zájmu studujících. Příklad: „V posledních deseti letech nikdy nebylo v České republice větší sucho. Vidíte změny klimatu jinde? Dotýkají se vás?“

Dejme prostor pro sdílení emocí, nezůstávejme pouze u informací.

Hodnotové diskuze, diskuze vycházející z obav nebo pocitu nespravedlnosti jsou vždy prostoupené emocemi. Sdílené emoce a pojmenované pocity jsou navíc silným popudem k další akci – k učení a jednání, ale i k empatii a porozumění. Vytvořme pro ně prostor, zkusme je pojmenovat a být s nimi. K tomu nám mohou pomoci např. karty pocitů a potřeb.

Pomůcky a potřeby

- flipchartové papíry pro každou skupinu a fixy
- viditelně napsaná pravidla pro úvodní a závěrečné setkání
- podle zvolené evokace připravit i potřebné podklady

Zdroje a inspirace

- [Jak o Open space mluví Centrum občanského vzdělávání](#)
- [O našich zkušenostech s Open space si můžete přečíst deníkový záznam](#)